

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Bedenckingen Voor Mynheer Daniel Van Hengel Predikant
der genoemde Ghereformeerde tot Uytrecht hem
toe-ghesonden Van Pater Cornelius Hazart Priester der
Societeyt Iesu**

Hazart, Cornelius

Antwerpen, 1676

Bedenckinge Over Den Derden Artykel. Van de Transubstantiatie.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71562](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-71562)

BEDENCKINGHE

OVER DEN

DER DEN ARTYKEL.

Van de Transubstantiatio.

Ik hadde getoont *Pag. 47.* dat dit uw' argument niet en denght: Paulus *I. Cor. II. 26. 27.* noemt het nae de Consecratio noch broodt / ergo t' is broodt: dit toonde teken met dese slot-reben: De blinde woorden *Matth. 11.* dat se saegen / werden noch blinde genoemt / ergo waren noch blindt. 2. Dit woordken broodt betekent menschmael spijs in de schriftuere / soo en volght het dan wederom niet / Paulus noemt het ghebroodt in't nachtmal is / broodt, ergo t' is broodt in die oeffte substantie.

Hier op antwoort ghy 1. De saeke by Matheus wijsst selven uyt, dat de blinde nu saeghen, maer in de gheleghenheyt van het Avontmael en is soo niet.

Wes niet teghenstaende teken blijve daer by / dat dese consequentie niet en bestaet / het wort broodt genoemt / ergo t' is broodt / want de schriftuere gheeft sonder wijlen den naem aen eenige saeke die se te voren was ende nu verandert is / ghelijck het blijkt in de blinde *Matth. 11.* ende *Exod. 7. 13.* daer den staf van Aaron, noch eenen staf wort gheenoemt naer dat hy verandert was in een serpent.

Wen doet' er niet toe datmen hoorde de oogghen kost in dat de blinde nu saeghen / ende den staf in een serpent was verandert / ende ter contrarfen dese gheleghenheyt niet en is in het Avontmael / ghelijck ghy volght / om dat wy noch disputeren of het broodt wort verandert in't lichaem: Want uyt dese twee voorszette gheleghenheyt / t' wort broodt gheenoemt, en volght eben-wel niet (welck ghy nocht ang wilde bewijzen) Ergo t' is niet in substantie, ofte het broodt en wort niet verandert in't lichaem.

te lichaem, daerom en volghet dit niet/ om dat de schryf-
tuere aen saken die nu verandert waeren / den naem
gheeft die se te vozen hadden.

Bedenckt dit eens wel/ ende let'er wel op/D, Daniel,
ick en hebbe niet mijne consequentie vande blinde niet
willen toonen dat het broodt wort verandert in 't lie-
haem/maer ick hebbe nu' argument (gelijck ick moest
doen) wederlept/ende ghetoont/ dat ghy met het selve
niet en betweest dat'er in 't Avontmael broodt in substan-
tie is / ofte dat het broodt niet verandert en wort in het lic-
haem, om dat het Paulus nae de consecratie noch broodt
noemt. Die consequentie dan moet ghy nu proberen
op eene andere maniere dan ghy ghedaen hebt.

2. Op 't ghene ick seyde dat broodt in de schryfuere
dickwils spijse beteeckenent / antwoort ghy / dat het
een ghemeen reghel is in de schriftuere dat-men van de eerste
ende eyghen beteeckenisse niet en moet af gaen tot oneyghene
ende figuerlijcke, ten zy het den noot ofte omstandigheden
vereyscht, dat hier in het Avontmael niet en is.

Ick replicere 1. Dat het gheene figuerlijcke ma-
niere van spzeken en is/ alsmē segt dat dooz het woort
deken broodt nae de consecratie / spijse verstaen wort/
want het gene dat nae de consecratie/in het Avontmael
is / is eyghentlijck eene gheestelijcke spijse / ende Chri-
stus selve seght dat sijn vleesch (sonder te disputeren of
hy dit lichaemlijcker ofte gheestelijcker wijse verstaet)
waerlijck spijse is.

Ick replicere 2. Ghenomen dit waer eene figuerlijcke
ke maniere van spzeken / ghy-lieden hout het daer
woort / dat dese maniere in alle Sacramenten gebruy-
kelijck is: Ergo indien dit woortdeken spijse figuerlijck
ghenomen wort/soo wort het ghenomen op de manie-
re / volghens utwe Maxime / die in de Sacramenten
gebruykelijck is.

Maer ghy seght / dit is hier sonder noot; ick ter-
contrarien braghe van u / wat noot dat'er is / om dat
woortdeken Lichaem figuerlijck ofte oneyghentlijck te
verstaen / ghelijck ghy dit verstaet in die woorden: Dis
is mijn lichaem?

Woorde seght ghy / indien dit argument niet goet en

oordeelen dat het broodt is 't welck soo genoemd wort,
 en sullen wy noyt weten of Christus in 't avontmael broec
 genomen ende gheseghent heeft.

Dit en volghet wederom niet: Want dat hy groot
 genomen heeft / ende gheseghent / weten wy uyt die
 woorden: Hy nam broodt ende segghend'et, te weten booz
 consecratie / hier en is gheen reden om dit anders
 verstaen als het luydt: Maer als het broodt wort
 genoemd nae de consecratie / daer is reden om dit
 anders te verstaen als het luydt / om dieswille dat hy
 alreede hadde gheseyt / dit is mijn lichaem: over
 eerste en is 'er noyt disput gheweest soo lanck als de
 tweede ghesaen heeft: over het tweede / zijn t'zedert
 opkomst Calvini, vele disputen gheballen: Ergo
 hier en is gheene reden om het woordaken broodt
 booz de consecratie anders te verstaen als het luyt /
 maer wel nae de consecratie: Want 't zy dat ghe
 luyt dat Christus lichaem nae de consecratie daer lic
 telijcker / 't zy geestelijcker wijze is / 't is daer eben
 eene gheestelijcke spijs booz onse siele / 't welck het
 wort in substantie niet en kan zijn: Ergo wederom daer
 is meerder reden om booz het woordaken broot nae de
 consecratie / spijs te verstaen / als booz de consecratie.

En tweeden pag. 48. had sck ghetoont uyt den H.
 Lucas 22. dat dit uw' argument: (Het ghene dat in den
 drinck-beker was nae de consecratie, noemt Christus de vrucht
 des winstocks, ergo 't was wijn,) wederom niet en sluyt /
 dat Christus hier niet en sprack van den drinck be
 ker des H. Avontmaels / maer van den drinck-beker
 des Paesch-lams.

Hier op antwoort ghy pag. 36. Gelijk Lucas die woor
 den voeght achter 't nemen des eersten bekers, soo voeghtse
 Matheus 26. 29 ende Marcus 14. 25 even klaer achter het ne
 men van den beker des avontmaels; wat ongherijmtheyde is
 het dan te seggen dat Christus die woorden achter het nemen
 van beyde de bekers ghebruyekt heeft?

Hek antwoorde Matheus en Marcus moeten in dese
 materie verklaert worden dooz Lucas. Want Lucas
 heeft sommighe omstandigheden die Matheus ende
 Marcus, ofse niet / ofse soo uytzuechelijck niet en heb
 ben.

ben. 1. 't is seker dat Lucas updzuckelijck spreect van twee bekers / sijnne woorden sijn klar / dit en doet Matthæus noch Marcus niet updzuckelijck. 2. Lucas seght dat Christus van 't Paesch-lam gheseyt heeft: Ick en sal daer van niet meer eten &c. Hier van en maken Matthæus noch Marcus het minste ghewach niet. 3. Hy seght dat Christus den beker van 't nieuwen testameint zegenbe naer het avontmael: Dit lesse en hebben Matthæus noch Marcus niet: Nochtans dese omstandigheden moeten nootsakelijck waer sijn / want Lucas, als een Euangelist / en koste niet faelen: Ergo Matthæus en Marcus moeten in dese materie verklaert worden dooz Lucas: Maer onder andere omstandigheden seght Lucas doock / dat Christus dese woorden: Ick en sal van dese vrucht des wijnstocks niet meer drincken, gheseyt heeft van den dzinck-beker des Paesch-lams / wat reden is 'er nu / waerom dat Matthæus en Marcus, raekende dese omstandigheden / soo wel niet en moeten verklaert worden dooz Lucas, als in die andere omstandigheden? oversulcx dit nu argument en bestaet gheensins niet: Christus seght dat hy niet meer en sal drincken van de vrucht des wijnstocks, ergo in den drinck-beker van 't H. Avontmael was wijn: Want hy en sprack hier niet van den dzinck-beker des H. Avontmaels / maer van den dzinck-beker des Paesch-lams.

Ten derden / om dat ghy gheseyt hadt dat onse sinnen getuyghen dat in 't avontmael broot ende wijn is, hadde sck geantwoort pag. 49. datmen de gheloofs-stucken niet onse lichaemlycke sinnen niet en moet afmeten / om dat het gheloof een de wijs is van saeken die men niet en siet. Hebr. 11. 1.

Hier teghen seght ghy 1. Te keuren of broodt broot is, sulcx en is geene saeke des gheloofs, maer van het begrip der sinnen, de welke wel gedisponeert zijnde &c. ghelijckelijck niet en konnen dwalen noch bedrieghen.

Soo meynt ghy dan dat dese stor reden goet is: Ick sie / rieke / smaeke / ende geboele in 't avontmael broot / Ergo 't is broot in substantie: De Philosophen soude u antwoorden dat dit niet en volghet / want sy souden u seggen dat de substantie self vande saeken geen ob-
sect

het ofte boozwoyfel is van onse uytwendige sinnen/
maer de accidenten alleen / dienvolgens het gene dat
hy in alle lichaemlycke dingen siet is de uytwendige
quantiteyt / Wittigheyt &c. het gene dat ghy riecht
is den geurt/ende soo boozts; Ten volght dan niet dat het
begrip vande uytwendighe sinnen u versekeringe gheeft vande
substantie van eenighe sake: Want de substantie self / en
is geen object van onse uytwendige sinnen; hoorderg
van den reuck / smaect &c. in 't Abontmael en geeft u
geene versekeringe vande substantie des hoods.

Ghy seght. 2. De saeken des gheloofs gaen wel dickwils
't begrip der sinnen te boven, maer strijden der noyt tegen; de
waerheyt ons natuerlijck bekennt gemaeckt door 't begrip der
sinnen, en kan niet strijden met de waerheyt ons bekennt ghe-
maect door openbaringe van Godts woordt, noch dese met
die, om dat Godt den authour van beyde is, die met sijn selven
niet en strijdt, ende soo weynigh lieghen kan in de natuer als
in de Schriftuere, &c.

Ick repliere. 1. ende haege of Godt soude liegen
als hy eenigh natuerlijck object anders soude verroo-
nen aen de uytwendighe sinnen/als het is; ghy seght
dat hy dit niet en kan doen als hy contrarie geopen-
baert heeft; want de waerheyt vande nature / seght
ghy / en kan niet strijden met de waerheyt van d'o-
penbaringhe Godts: Hout ghy 't dan booz vast dat
Godt gheopenbaert heeft dat'er in 't Abont-mael
met'er daer substantie van hoods is? Soo saer siet gy
niet dat wy hier daer ober in disput zyn / oversulcx
dat gy wederom de questie self tot een bewijs neemt
en dat ick kan seggen / Godt en heeft dat niet geopen-
baert/maer gesept dat'er geen hoods en is/dan alleen
d'accidenten: ergo daer en is hier gheenen strijdt
tusschen de nature ende d'openbaringhe Godts. Hier
staen wy immer ghelijck: Want soo lauck als wy
noch in disput zyn / en hebt ghy gheen meerder recht
om enckelijck te segghen dat Godt geopenbaert heeft
dat'er hoods in substantie is tegen het begrip vande
sinnen / als ick hebbe om te segghen dat hy contrarie
gheopenbaert heeft; en alsoo al wat ghy seght en is
anders niet als petitio principij. Siet wat ick hier van
noch

noch breeder segge in mijn schryft pag. 52. 53. Derhalve soude ick gheerne weten of het niet en sivecht teghen het begrip vande uytwendige sinnen / als Christus aen Magdalena verscheen in de gedaente van eenen hovenier? ende aen syne twee discipelen in de ghedaente van eenen pelgrim?

Ten derden had ick gheseyt dat den Priester in de Messe / alleen de toevallen ofte accidenten van broot brecht.

Hier op antwoort ghy pag 38. 'T ghene in de Messe van den Priester ghebroken wordt, dat is 't ghene dat'er gheoffert wort; nu, de toevallen alleen worden ghebroken, ergo de toevallen alleen worden gheoffert.

Ick loochene de eerste propositie / ofte de Major. Het staet U. E. toe / die te bewijzen.

Ten vierden op 't ghene gy seyde? dat'er gheenen noot noch reden en was meer eene transsubstantiatie te stellen in't vontmael als in den doop, hadde ick gheantwoort dat Christus het aboutmael anders ingestelt hadde als den Doop.

Hier op antwoort ghy nu dat dit petitio principij is, ofte tot een antwoorde gheven 't ghene de eerste questie is.

Dat schijnt soo aen de ghene die mijne antwoorde niet en willen verstaen: Ick meynde dat weynighe woorden ghenoech waren booz pemandt die verstant heeft: Om van wat klaerder te spreken / ick segghe dat'er meerder reden is om transsubstantiatie te stellen in't aboutmael als in den Doop / om dat Christus in de instellinghe van 't aboutmael seyde: Dit is mijn lichaem, ende niet sulcx en heeft oyt gheseyt van den Doop.

Ten vyfden op 't ghene ghy seyde dat by soo verre daer eene transsubstantiatie waer, dat het Sacrament vernieticht sou worden, oversulcx dat het gheen sichtbaer teeken en soude sijn vande onzichtbare ghenade, hebbe ick gheantwoort dat'er de sichtbare accidenten van 't broot noch overblijven.

Hier op en antwoort ghy anders niet pag. 39. als dat Christus tot teekenen in het avontmael ingestelt ende ghenomen heeft broodt ende wijn, maer niet accidenten van broodt ende wijn.

Ick

Ick replicere: Dat Christus broodt ende wijn ghe-
 nommen heeft in het aboutmael / dit en heeft noyt / dat
 ick tweekemant gheloochent; dat hy broot ende wijn
 te tekenen ghenomen ende ingestelt heeft dat hebben
 de Catholijcken altydt gheloochent / ende is mer' er
 daer onse questie / soo begaet hier U. E. petitio principi,
 oer sulcx moest van u gheprobeert worden

Een sesden / op 't ghene ghy seyde / indien der trans-
 substantiatie waer daer souden in 't avontmael twee verschey-
 den Christi gheweest sijn, een sprekende, sichtbaer, &c. ende
 een ander niet sprekende, onzichtbaer &c. heb ick gheant-
 woort. Dat hier uyt niet en volght dat 'er twee Chri-
 sti souden gheweest sijn / niet meer (ghelijck den H.
 Thomas bemerckt *Opusc. 59. C. 7. ende Opusc. 58. C. 13.*)
 dan als uwe stemme / soo wanneer dat ghy preeckt /
 in de ooren van duysent menschen is: Want daer en
 is niet meer als eene stemme / maer sy is op duysent
 verscheyden plaetsen: Wederom als ghy uw' aensicht
 siet in bier ofte byf spieghels / ghy en hebt niet meer
 als een aensicht / maer het woort op verscheyden plaets-
 sen verbeeldt: Dit sijn de ghelijckenissen vanden H.
 Thomas, om de reghentwoozdighepd Christi op vele
 plaetsen / eenighsing te verklaren: Wat seght ghy hier
 op D. Daniel? want op dese antwoozde hebt ghy
 ghestweghen.

Ick hebbe 2. gheantwoort dat de accidenten van
 eenen mensch / den selven niet en verbeelen in vele
 menschen / ander sing soud'et een ander mensch sijn die
 hebben in 't grauw gaet ghekleedt / ende mogghen in 't
 swart: Maer spreken, sichtbaer sijn, de grootte van een-
 en mensch hebben, aen taefel, sitten &c. en sijn niet an-
 ders als accidenten / ergo daer en waren gheen twee
 verscheyden Christi in 't aboutmael / om dat hy op d'ee-
 ne plaetse sprack / sichtbaer was &c. ende op de ande-
 re niet: 't en was dan niet meer als eenen Christus,
 ghelijck uwe stemme maer een is / al-hoe-wel sy in de
 ooren van duysent mensche is / ende uw' aensicht maer
 een / al-hoe-wel het in verscheyden spieghels / in d'ee-
 ne groot / in d'andere kleyn / in d'ene grauw / in
 d'ander wit / woort verbeeldt.

C 5

Hleg

Hier op antwoort ghy / dat een en de selve mensch op eenen tijdt te ghelijck contrariën actien op verscheyden plaetsen sou konnen doen, dat meenen wy niet meer moghelijk te sijn als dat een en de selve mensch, op een en de selve plaetse, en tijdt, sou konnen lieghen, op d'andere de waerheydt spreken &c.

Bewijst my dat dit onmoghelijk is als den selven mensch op verscheyden plaetsen soude ghestelt worden / want ghy affirmert dat dit onmoghelijk is / wy meenen dat neen.

Ten sebesten: Het ghene ghy wederom seght pag. 40. ende 41. met de selve woorzen als ghy gedaen hadt pag. 36. ende 37. heb ick hier boven wederleedt.

Ten achtsten: ghy schrijft my toe / als of ick gheseyt hadde / dat ghy ergens seght / t'is onmogelijk in het nieuw testament dat den wijn kan ghetranssubstantieert worden.

Met ulven goeden oorslof D. Daniel, leest mijne woorzen noch eens pag. 53. daer sult ghy vinden dat ick u soo niet en doe spreken / als ghy hier boozgheeft / maer soo: Godt en kan gheene teghen-strijdende dinghen doen, is het niet waer dat ghy dit gesept hebt? hier op heb ick ghebraght of ghy daer upt wilt besluyten dat onse transsubstantie onmogelijk is? is dit absolutelijck te segghen dat ghy se booz onmoghelijk hout?

Doch ghenomen ick had het gheseyt: Wat was'er in misdaen? is dit niet een consequente die vast gaet: D. van Henghel seght dat Godt gerne teghen-strijdende dinghen kan doen: Maer in de transsubstantie van den wijn in het bloet / sijn teghen-strijdende dinghen: Ergo Godt en kan den wijn niet transsubstantieren in bloet.

Is dit niet uw' argument? soo neen: waer toe dient dan dese ulve boozstellinghe / Godt en kan gheen teghen-strijdende dinghen doen, Wat wilt ghy daermede bewijzen? bekent ghy dat het uw' argument is? soo en soude ick niet misdaen hebben / indien ick absolutelijck hadde gheseyt dat D. van Henghel de transsubstantie booz onmoghelijk hout: Hier op heb ick pag. 54. mijn recht ghebruyekt om van hem als affirmans te versoeken dat hy dese onmoghelijckheyt soude waerheren,

beren / maer dit is in sijne penne ghebleven.

Ten neghensten; op 't ghene ghy sepdē / dat de transsubstantiatie niet bewesen kan worden uyt dese woorden, dit is mijn lichaem, om dat Christus niet en seght, het werde mijn lichaem als of hy het wilde ghebieden te veranderen, dienvolghens dat het broodt niet verandert en was in 't lichaem.

Hier op heb ick gheantwoort dat dese consequente wederom niet en bestaet: Christus en heeft niet gheseyt het werde mijn lichaem, noch niet gheboden te veranderen, Ergo het broodt en is nter verandert in 't lichaem: Ick hebbe u pag. 54. gheseyt dat die consequente uiter meer en bestaet / als dese volghende: Christus en heeft in Cana van Galileen niet gheseyt het water werde wijn, noch niet gheboden te veranderen, Ergo het water en is niet verandert in wijn.

Hier teghen seght ghy pag. 43. 'T is buyten twijffel dat Christus sonder woorden te spreken, of ghebiedende woorden te spreken, door sijnen enckelen wille de schepselen kan veranderen, maer Christus nu spteeckt van broodt dat hy ghenomen ende gebroken hadde, ende daer van seght hy, dit is mijn lichaem, soo segghen wy dat onse verklaringhe ghevoeghlijcker is als die vande transsubstantiatie.

Siet ghy niet dat het hier wederom aenkomt op petitio principij, als ghy seght dat Christus van 't broodt seght dat het sijn lichaem is? dit is in de questie of hy dit seght van het broodt, wy segghen dat neen / soo staet het u dan wederom toe dit te proberen: Hiermede licht oock om verre al wat ghy seght pag. 41, te weten / ten kan niet gheseyt worden dat broodt vleesch, of een menschelijck lichaem is &c. Siet ghe wel ghy gaet hier al op uwe eyghen phantasie wederom voort / als of Christus sepdē van 't broodt dat het sijn lichaem is / wy loochenen dat hy dit seght van het broodt / Ergo probeert het.

Ten lesien hebt ghy ons voorghestelt dese woorden Ioan. 6. 63. Den gheest is 't die levendigh maeckt, het vleesch en is niet nut, als of Christus daer alleentijck sprack van een gheestelijck eten.

Ick hebbe u daer teghen ghestelt pag. 56. de ver-
klaer-

klaringhe van Augustinus die dese plaetse heel contrarie verstaet.

Hier op seght ghy: Wy en houden onse argumenten daer mede niet voldaen.

Ick en kan niet bedencken van wat argumenten dat ghy hier spreekt: Want ghy en hebt niet een argument ghemaect op dese plaetse Joannis, dan alleenlijck gheseyt dat moet soo sijn / of dat is soo. Overfulcx heb ick van u bewijfen vereycht / ende noch te ghenwoozdelijck doe. Coont ons dat de verklaringhe van Augustinus niet en bestaet / ende soo ghy meynt dat neen / stelt ons een beter hoor / niet met enckelijck te segghen dat moet soo verstaen worden / maer met dit te betoonen upt andere schryfturen.

BEDENCKINGHE

OVER DEN

VIERDEN ARTYKEL.

Handelende van de Misse.

TEn eersten / op 't ghene ghy seght dat Christus hem selven maer eens en heeft opgheoffert *Hebr. 7, 27, &c.* om te toonen dat onse Misse strijdt teghen schryfture; heb ick *pag. 57.* met ulven Bybel gheantwoort dat die schryftuer-plaetsen / die ghy ons voorstelt / alleenlijck spreken van de bloedighe offerhande die Christus heeft gheoffert aen 't kruys.

Dit bekent ghy *pag. 44.* maer ghy seght dat ghy noyt van een andere offerhande Christi, die onbloedig is / in de schryfture ghelesen en hebt. Laet P. Hazart ons dit aenwijsen.

Dit is wederom eene wonderlijcke maniere van disputeren: Ick en moet niet betoonen dat 'er een ander offerhande is: Maer gy moet dese ulve consequentie goet maken: Paulus *Hebr. 7, 27, &c.* seght dat Christus
maer